

ГРАМАТИКА

Калько М.

– доктор філологічних наук, професор кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

УДК 811.161.2.'366.587

АСПЕКТУАЛЬНІСТЬ І ТРАНЗИТИВНІСТЬ: ВЗАЄМОДІЯ КАТЕГОРІЇ ВИДУ Й КОНТЕКСТУ

У статті порушено проблему взаємозв'язку категорій аспектуальності й транзитивності як вияву взаємодії категорії виду зі внутрішнім (аспектуально релевантні класи дієслів) та зовнішнім (контактні граматичні та функційно-граматичні категорії, аспектуально вагомі синтаксеми) контекстом, яку в лінгвоукраїністиці окреслено лише в загальних рисах, що переконує в потребі подальшого лінгвістичного вивчення механізму взаємодії системи й середовища в царині категорії виду українського дієслова, установлення типології конкретних виявів взаємодії аспектуальності й транзитивності.

Ключові слова: аспектуальність, вид, перфектив, імперфектив, аспектуальний клас, аспектуально релевантна синтаксема, транзитивність, інтранзитивність.

Калько М.

– доктор филологических наук, профессор кафедры украинского языкознания и прикладной лингвистики Черкасского национального университета имени Богдана Хмельницкого

АСПЕКТУАЛЬНОСТЬ И ТРАНЗИТИВНОСТЬ: ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ КАТЕГОРИИ ВИДА И КОНТЕКСТА

В статье анализируется проблема взаимосвязи категорий аспектуальности и транзитивности как проявления взаимодействия категории вида с внутренним (аспектуально релевантные классы глаголов) и внешним (контактные грамматические и функционально-грамматические категории, аспектуально значимые синтаксемы) контекстом, которую в украинском языкознании описано лишь в общих чертах, что подтверждает необходимость дальнейшего лингвистического изучения механизма взаимодействия системы и среды в области категории вида украинского глагола, установления типологии конкретных проявлений взаимосвязи аспектуальности и транзитивности.

Ключевые слова: аспектуальность, вид, перфектив, имперфектив, аспектуальный класс, аспектуально релевантная синтаксема, транзитивность, интранзитивность.

Kalko M.

– Doctor of Science (Linguistics), Professor, Ukrainian and Applied Linguistics Department, Cherkasy Bohdan Khmelnytskyi National University

ASPECTUALITY AND TRANSITIVITY: INTERACTION OF THE CATEGORIES OF ASPECT AND CONTEXT

The author proves the complex research for the category distinguishing on the aspect semantics basis of the functional grammar studies, to bring broad perspectives into the varied aspectual analysis, for such a process provides taking into account the complexity of relations between the grammatical system of aspect and the

multifaceted surroundings being the milieu of the system proper. The research of the sort would enable to reveal the whole spectrum of aspect in the Ukrainian language, as well as all aspectual features of a verb lexeme and the subtlest shades of its aspect involvement.

Key words: *aspectuality, aspect, perfective, imperfective, aspectuality class, aspectual relevant syntaxeme, transitive, intransitive.*

Постановка проблеми. У граматичних студіях останнього півстоліття серед категорій, що здобули репутацію найскладніших для дослідження, чи не найвище рейтингове місце посідає аспектуальність. Її називають «легендарною», «фатальною», порівнюють зі «складним клубком питань», «густим лісом» проблем» [11, с. 3]. Однією з основних причин постійного дослідницького невдоволення через відсутність адекватного наукового опису категорії виду є, на нашу думку, суб'єктивне намагання втиснути його в жорсткі й стерильні формально-граматичні рамки, абстрагуючись від усього функційно-семантичного багаторівневого обширу. Як зауважує В. Плунгян, «конфлікт між «індивідуалізмом» лексики і «всеосяжністю» граматики – неодмінний наслідок обов'язкового характеру граматичних протиставлень, але, ймовірно, саме аспект (через його найбільшу семантичність) доводить цей конфлікт до найбільшої гостроти» [12, с. 30].

IV Конференція Комісії з аспектології Міжнародного комітету славистів, що відбулася в червні 2013 року у шведському місті Гетеборзі, засвідчила, що в останні десятиліття центральне місце в дослідженні слов'янського виду як ідіоетнічного вияву універсальної категорії аспекту посідають питання, пов'язані саме з семантичним змістом самої категорії та зі значеннями, що виникають унаслідок взаємодії видових форм і того чи того типу контексту. Це зумовлено тим, що, на думку багатьох аспектологів, складність вивчення категорії виду полягає саме в багаторівневому характері її змісту. Однією із актуальних для дослідників виду й аспектуальності визнано проблему співвідношення системи й середовища, оприявленого через взаємодію категорійного значення виду та контексту. Це передбачає передовсім пильну увагу до аспектуальних особливостей семантичних класів дієслів, специфіки взаємозв'язку виду з внутрішнім та зовнішнім контекстом загалом та іншими граматичними та функційно-граматичними категоріями зосібна [15, с. 13–14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Безперечно, проблема тісного зв'язку виду та контексту не могла залишитися поза увагою і в лінгвоукраїністиці, її порушено насамперед у працях В. Русанівського [14], А. Грищенка [17] і Вихованця [5], К. Городенської [6], А. Загнітка [8], О. Бондаря [3], С. Соколової [16], В. Барчука [2] та ін. Однак проблему взаємозв'язку категорії виду із внутрішньолексемним та зовнішньолексемним контекстом окреслено лише в загальних рисах, що переконує в потребі подальшого лінгвістичного вивчення механізму взаємодії системи й середовища в царині категорії виду українського дієслова, оприявлення взаємозв'язку аспектуальності з категорією

транзитивності, що і становить **мету** цієї статі.

Виклад основного матеріалу. П'ятикомпонентна система аспектуальних класів українського дієслова передбачає протиставлення термінативності (термінативний клас) та інтермінативності (активітивний, стативний, евентивний, релятивний класи) [10, с. 72–86]. Аспектальна специфіка видової поведінки термінативів, або здійсненників, полягає передовсім у здатності до суто видового партнерства (традиційної «чистовидової парності») та наявності конкретно-процесної функції. Дані аспектологічних досліджень підтверджують, що опозиція термінативних та інтермінативних значень, яка зумовлена неоднорідністю процесів стосовно наявності закладеної в їхню природу внутрішньої межі, прогнозованої логікою розвитку, є універсальною для багатьох мов як за семантичним характером, так і за способом вираження. Імплицитна диференціація дієслів щодо термінативності vs інтермінативності виявляє себе зазвичай через інші категорії відповідно до специфіки різних мов. Одним із експлікаторів термінативності vs інтермінативності в граматичній системі сучасної української літературної мови є категорія транзитивності vs інтранзитивності. М. Плющ зауважує, що транзитивність vs інтранзитивність як одна із сфер вираження категорії стану знаходить свою реалізацію через зв'язок із дієсловом у формі знахідного об'єкта незалежно від конкретного значення поєднаних слів [13, с. 44]. Але, як і дієслівний вид та аспектуальність, ця категорія орієнтована не на всю лексему, а на окремі її семантими (лексико-семантичні та контекстуальні варіанти). Поняття внутрішньої межі дієслівного процесу зумовлює вияв результату дії здебільшого за допомогою прямого додатка, для вираження ж процесуальної ознаки дієсловами інших аспектуальних класів ця синтаксема не є релевантною.

Аспектуальні семи дієслова перебувають у постійному русі. З одного боку, відбувається їхнє погашення: зазнає дезактуалізації сема термінативності, напр.: *малювати vs намалювати*: – *А мене намалюєте?* – *читала вона думки.* – *Ні, незручно.* – *Чому?* – *здивувалася вона.* – *Бо русалок малюють голими, а ви он одягнута... Дивно, але наш брат багато перемалював натурниць, але тут була не студія...* (Б. Жолдак) – термінативи й лише *малювати*: – *У мене, помімаєш, браток є. Малює сукин син так, що аж-аж! Я хотів його – до тебе, хай підучиться* (Б. Антоненко-Давидович) – релятив. З іншого ж боку, за допомогою відповідних мовних засобів сема термінативності зазнає актуалізації, пор.: лише *скрипіти*: *Дзвенять мечі, скриплять вози... Наступають болгари, греки, печеніги* (Б. Лепкий) – активітив і *скрипіти vs проскрипіти*: *...батько й поспати не дасть. Тільки заснеш, а він уже скрипить над вухом: «Омеляне, біжи на Стависько!»* (М. Стельмах) vs *Муедзин востанне проскрипів з мінарета «ла алла», і правовірні спочивають* (М. Коцюбинський) – термінативи. В обох розглянутих випадках експлікація термінативних й інтермінативних сем пов'язана з процесами транзитивації чи детранзитивації відповідних

семантем.

Транзитивність здебільшого зумовлена результативною чи темативною валентністю предиката, а інтранзитивність – інструментивною. Так, належність семантеми «вибивати зерно з колосся, волоття, стручків тощо» дієслова *молотити* до термінативного класу, а семантеми «ударяти» – до активітивного, ґрунтується на неоднорідності валентної природи предикатів, пор.: *молотити vs змолотити: Та де там той хліб! Молотиш, молотиш, а намолоту ніякого – сама полова кружляє* (М. Стельмах) vs *Випишешся з созу – задарма привеземо, усе звеземо, на своїй молотарці змолотимо...* (М. Стельмах): Nnom – Vf (trans) – Nacc – термінативи й лише *молотити: Новгородці вривалися між варягів без мечів і списів у руках, з самими лиш важезними дубцями, молотили ними навперехрест, вимахували, мовби сокирами чи молотками...* (П. Загребельний): Nnom – Vf (intrans) – Ninst – активітив.

Термінативність семантеми дієслова *майструвати* «робити, виготовляти що-небудь ручним способом» і активітивність семантеми «бути зайнятим майструванням» опосередкована тим, що мовні засоби (у цьому разі – абсолютивне вживання транзитивного дієслова) вносять певні корективи в структуру семантичної моделі речення, трансформуючи модель денотативної ситуації у відповідну модель речення, яка засвідчує те, що «в результаті неназивання актанта зазнає актуалізації інший лексико-семантичний варіант» [9, с. 22], пор.: *майструвати vs змайструвати: Дядько Стогній майстрував двері у себе на подвір'ї* (Є. Гуцало) vs *Лавка, можна сказати, історична. Невдовзі після одруження Іван власноручно змайстрував її* (О. Гончар) – Nnom – Vf (trans) – Nacc – термінативи і лише *майструвати: Кайдаш сидів у повітці на ослоні й майстрував* (І. Нечуй-Левицький): Nnom – Vf (intrans) – активітив. Досліджуваний матеріал засвідчує системність цього явища, пор.: *ліпити vs зліпити: Нахилившись, закріб голою рукою снігу, зліпив міцний сніжок, пожбури в Людмилу... Жінка запалилася, теж почала ліпити сніжки, щоправда, не наважуючись знімати рукавичок* (А. Кокотюха) – термінативи й лише *ліпити: – Бідні хлопці. Ліпили, малювали, напрацювалися...* (Б. Лепкий) – активітив; *косити vs скосити: Дід Іван косив траву – йшла робота туго* (Д. Павличко) vs *А він тим часом поле вибрав і засіяв, луку скосив і забрав сіно* (І. Франко) – термінативи і лише *косити: Ще заходить Опанас у кошари, ...ще косив з мужиками і жнивував, але робив усе те більше за звичкою* (В. Дрозд) – активітив.

Безоб'єктні дієслова на кшталт *ліпити, майструвати, косити* називають псевдотранзитивними дієсловами, або дієсловами з нульовою транзитивністю.

Аналіз взаємозв'язку термінативності та транзитивності потребує деякого заглиблення в поверхнево-синтаксичний транзитивний сценарій як просту констатацію відношення: Nnom – Vf (trans) – Nacc. Прямий додаток, постійно асоційований із конкретною відмінковою формою

іменника, виконує в транзитивному реченні роль, яку під кутом зору узгодженості як обов'язкової умови є функціонування відповідної синтаксичної структури можна вважати другою після підмета [7, с. 12].

Семантична зона термінативності, ядро якої – прототипні відношення: «агентив – акціональний процес, спрямований на створення, трансформацію чи руйнування об'єкта, – результатив (аспектуально релевантна синтаксема: об'єкт із семантикою нового учасника ситуації, результованого цілеспрямованим виконанням процесу) або тематив (аспектуально релевантний семантичний різновид об'єктної чи суб'єктної синтаксеми, який має значення набуття нової ознаки, переходу від одного стану до іншого)» є найсприятливішим синтагматичним середовищем для найповнішої реалізації аспектуальної ознаки термінативності, оскільки найчастіше вона якраз і пов'язана зі спрямованістю дії на потенційний результат або реальне його досягнення.

Як зауважує А. Вежбицька, прототипний транзитивний сценарій описує навмисну дію людини, протягом якої вона контролює «безсловесні об'єкти і впливає на них: рубає дерево, ламає гілку, розпалює вогонь, смажить м'ясо, будує прихисток тощо» [4, с. 6]. Термінативність передбачає не просто спрямованість зусиль і енергії активного діяча на об'єкт, а результативну спрямованість, пов'язану з виникненням нової якості об'єкта, пор.: *крутити* vs *скрутити*, напр.: *Він розлігся на шпоришу в затінку під стіною сільради, поклав поруч себе кавалерійську рушницю й заходився **крутити** цигарку* (Б. Антоненко-Давидович) vs *Він узяв під пахву свою стару, пошарпану папку, набиту паперами, **скрутив** з махорки цигарку й спокійно запихав димом* (Б. Антоненко-Давидович) – термінативи і лише *крутити*: *Граф Адольф зриває листок і з вибачливою посмішкою за кінчик стебельця **крутить** його в двох пальцях* (В. Винниченко) – активітив.

Аспектуально-транзитивна взаємодія має два основні різновиди. Перший пов'язаний із різним семантичним обсягом дієслів доконаного та недоконаного виду. Перфективи містять у своїй семантиці вказівку на досягнення реальної межі, що створює умови для реалізації результату чи мети процесу за допомогою прямого додатка, і, навпаки, не сприяє виявленню дієслівного поняття в загальній формі. Імперфективи через непов'язаність із реальним досягненням межі мають здатність передавати дієслівне поняття в більш загальній формі, не конкретизуючи його за допомогою прямого додатка [1, с. 157]. Так, перфективний партнер видової кореляції *говорити* vs *сказати* функціонує як транзитивне дієслово, що засвідчує наявність прямого додатка чи інших синтаксичних показників, зокрема прямої мови чи підрядного з'ясувального речення. Проте це дієслово не може бути вжитим із невизначеним і загальним значенням процесу мовлення взагалі, пов'язаним із утратою транзитивності. Навпаки, імперфективний партнер *говорити* здатний до вираження процесу мовлення в загальній

формі, маючи лише адвербіальні характеристики, напр.: *І не чув, щоб коли рибка, Як людина, **говорила*** (Л. Глібов); – *А як я поїду за границю – там же всі **говорять** або по-французьки, або по-німецьки, то я ж би нічого не розуміла там* (Леся Українка).

Другий різновид пов'язаний із розширенням, узагальненням, генералізацією дієслівного значення внаслідок його детранзитивації, й, навпаки, звуженням, спеціалізацією семантики дієслова як результату його транзитивації.

Як було зауважено вище, відкритість семантико-граматичної природи дієслова для відображення часу визначає здатність виражати як зовнішньочасові, так і внутрішньочасові відношення: не лише до моменту мовлення, а й до просторово-часової позиції мовця, а отже, відповідні дієслівні факти можуть бути інтерпретовані не тільки конкретно – як актуальні дії, а й узагальнено – як заняття, властивості, риси, ознаки, якості тощо.

Перехід дієслова в інші семантичні розряди та групи нерідко пов'язаний зі зміною як аспектуальної, так і транзитивної характеристики, приміром, дієслово *писати*, глибинна структура якого передбачає семантичні відмінки агентивного суб'єкта і результативного об'єкта, реалізуючись структурою $N_{\text{nom}} - V_f (\text{trans}) - \text{Nacc}$: *Усі йому вже оди **написали**, Лиш я йому ще оди не **писав*** (Л. Костенко), без наявності в реченні прямого додатка дієслово виражає не просто безоб'єктну дію ($N_{\text{nom}} - V_f (\text{intrans})$), а й функціонує в більш загальному значенні: *Х пише = Х зайнятий процесом писання; Х постійно зайнятий процесом писання; Х – письменник (займається літературною діяльністю професійно)*; пор.: *От вона й увійшла в горницю, а горниця довга, та все столи, усе столи, а за столами паничі сидять та все **пишуть*** (Г. Квітка-Основ'яненко); *Всяк живе, працює, дише – Дяк читає, писар **пише*** (Л. Первомайський); *Леся **писала** тому, що вона не могла не писати, не могла не сказати своєму народові те, що рвалося з її душі* (А. Кримський). Здатність дієслова вживатися в реченні без прямого додатка засвідчує асиметрію глибинної семантичної та поверхнево-синтаксичної структур. Попри наявність реального об'єкта, мислиться він дуже узагальнено. Проте конкретизація його без зміни дієслівного значення не можлива [14, с. 214–215].

Отримуючи адвербіальні характеристики, дієслівний безоб'єктний предикат потрапляє в семантичну зону перетину аспектуальності з модальністю чи квалітативністю (уміння, здатність виконувати якусь дію, високоякісно чи неякісно реалізовувати якийсь процес тощо) пор.: *готувати vs приготувати: **Якось на дозвіллі, звертаючись до археологів, Дмитро Іванович сказав: – Хочете, я почастую вас козацькою картоплею? Знаєте, як її **готують**? – Ні, не знаємо, **приготуйте**, будь ласка*** (І. Шаповал) – термінативи й лише *готувати*: *Смачно **готує** в цю пору мати. Як вона ворожить над борщем!* (Є. Гуцало) – активітив; *вишивати vs вишити: **Красива осінь **вишиває** клени Червоним, жовтим, срібним, золотим. А листя просить: –***

Виший нас зеленим! Ми ще побудем, ще не облетим (Л. Костенко) – термінативи і лише вишивати: – Пам’ятаєте, як мати **вишивала**? Яка в неї весільна вишита блузка була? (Є. Гуцало) – релятив; **малювати** vs **намалювати**: З усіх не **намалюєш** ікон. Коли з мене – тоді з усіх треба **малювати** ікони (Є. Гуцало); – термінативи й лише малювати: Пурій напевно їх не пропустить, хоч танцює – як швець **малює** (І. Нижник); Він був спокійний, мовчазний, чудесно **малював**, особливо аквареллю... (В. Сосюра) – релятиви; **читати** vs **прочитати**: І навіщо вона **прочитала** оцього листа? Краще б не **читала** (Є. Гуцало) – термінативи й лише читати: За новим методом навчання пішло так швидко, що за місяць обидва хлопчики вже **читали** друкований текст (З. Тулуб) – релятив.

Такі семантичні зсуви, трансформуючи термінативне значення конкретної фізичної дії в інтермінативне і більш загальне – постійного заняття, професійної зайнятості, уміння, здатності, звички, властивості, визначають внутрішню самодостатність безоб’єктних дієслів і відсутність потреби в подальшій конкретизації за допомогою прямого додатка, тим самим позбавляючи їх транзитивності.

Навпаки, здобуваючи транзитивність, дієслова спеціалізуються, звужуючи своє значення, і водночас – коло об’єктів, на які може бути спрямована така дія, пор.: **бити** vs **збити** (масло), **бовтати** vs **збовтати** (квашу), **крутити** vs **скрутити** (ужву, перевесло, шнур), **товкти** vs **стовкти** (пшоно), **терти** vs **стерти** (картоплю) тощо. Семантичний зсув у бік термінативності для деяких груп дієслів уможливлений лише чітко окресленими синтаксичними умовами, зокрема, у дієсловах звучання термінативне значення «говорити, проказувати що-небудь уголос (здебільшого з додатковою характеристикою певних особливостей голосу), часом звертаючись до когось», може бути реалізоване лише за умови конкретизації еквівалентом прямого додатка – прямою мовою, пор.: **стогнати** vs **простогнати**: Двоє гайдамаків почали **шматувати** старого нагаями... – Орли сини мої, орли! – **стогнав** старий Чиж (О. Довженко) vs Мені ув’яли руки, я присів біля бунгала і **простогнав**: – Утік, негідник, **утік!** (Р. Іваничук) – термінативи й лише **стогнати**: Й **стогне**, знемагає горлиця в дубах (Є. Гуцало); Спи, моя пташко, то вітер **завив**, **Стогне** і виє уже він давно... (О. Олесь) – активітив.

Дієслову більше, ніж іншим частинам мови, притаманна взаємодія та перетин лексичного й граматичного, власне знакового й структурного значення [18, с. 57]. Показовою з цього погляду є граматична категорія виду, функціональне призначення якої полягає в тому, що обидві видові форми позначають певний спосіб локалізації процесу в межах семантичного універсуму, який заданий предикативним відношенням [19, с. 270]. Аспектуальний компонент універсуму безпосередньо залежить від субкатегоризації дієслів щодо властивих їм валентних можливостей зумовлювати появу залежних компонентів, насамперед об’єктних. На особливу увагу в сенсі структурування відповідної

категоріальної ситуації заслуговує, безперечно, транзитивність.

Найвагомішою синтаксевою для реалізації термінативних семантем є прямий додаток – об'єкт із семантичними ролями результатива чи тематива, контекстуальне опущення яких призводить до перекатегоризації в активітив чи релятив, напр.: *шити vs пошити*: – *Ах вони падлюки! Так це за наші копійки, що на книжки давали, вони чоботи та камилавки шують!* – *спалахнула враз половина гурту*. – *Моєму Іванові так не пошили!* (Б. Антоненко-Давидович) – термінативи й лише *шити* (активітив чи релятив): [Оксана:] *Ні, я не клопочусь, – то все матуся. Ми з Ганною все шиємо.* [Степан:] *То, може, не треба стільки шити?* (Леся Українка) – активітив; *Вона шила гарно і скоро (се мусила їй сама зависть признати), і завдяки протекції Докії діставала від деяких газдинь роботу...* (О. Кобилянська) – релятив.

Висновки. Отже, семантична зона транзитивності – найсприятливіше синтагматичне середовище для найповнішої реалізації аспектуальної ознаки термінативності, оскільки найчастіше вона якраз і пов'язана зі спрямованістю дії на потенційний результат або реальне його досягнення. Аспектуально-транзитивна взаємодія має два основні різновиди. Перший пов'язаний із різним семантичним обсягом дієслів доконаного та недоконаного виду, а другий – із розширенням, узагальненням, генералізацією дієслівного значення внаслідок його детранзитивації, і, навпаки, звуженням, спеціалізацією семантики дієслова в результаті транзитивації.

Перспективними є дослідження взаємозв'язку аспектуальності з іншими функційно-семантичними категоріями, зокрема темпоральністю, таксисом, часопорядком тощо.

Література

1. Авилиани Ю. Ю. Заметки о переходности / непереходности глаголов. *Труды Самаркандского университета*. 1962. Вып. 118. С. 155–163.
2. Барчук В. М. Граматична темпоральність: Інтервал. Час. Таксис. Івано-Франківськ: Сімик, 2011. 416 с.
3. Бондар О. І. Темпоральні відношення в сучасній українській літературній мові: система засобів вираження. Одеса: Астропринт, 1996. 192 с.
4. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков: Грамматическая семантика. Ключевые концепты культур. Сценарии поведения. Москва: Языки русской культуры, 1999. 776 с.
5. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. Київ: Наукова думка, 1988. 256 с.
6. Городенська К. Г. Дієслово. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови. Академічна граматики української мови. Київ: Унів. вид-во «Пульсари», 2004. С. 217–298.
7. Грищенко А. П. Форма в синтаксисі. *Вісник Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка*: Зб. наук. праць. Серія «Філологічні науки». Вип. 4 (18). Полтава, 2001. С. 3–16.
8. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Морфологія. Донецьк: ДонДУ, 1996. 435 с.
9. Зандау Г., Зоммерфельд К. Семантические условия факультативности реализации валентности. *Иностранные языки в школе*. 1978. № 2. С. 21–27.
10. Калько М. І. Аспектуальність: категоризація, класифікація і

репрезентація в сучасній українській літературній мові. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю., 2013. 487 с.

11. Карпунин С. А. Семантика русского глагольного вида: автореф. дис. на соискание учен. степени доктора филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык». Самара, 2008. 31 с.

12. Плунгян В. А. Грамматические категории, их аналоги и заместители: автореф. дис. на соискание учен. степени доктора филол. наук: спец. 10.02.19 «Общее языкознание». Москва, 1998. 48 с.

13. Плющ М. Я. Категорія суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення. Київ: Вища школа, 1986. 175 с.

14. Русанівський В. М. Структура українського дієслова. Київ: Наукова думка, 1971. 315 с.

15. Семантический спектр славянского вида: материалы IV Конференции Комиссии по аспектологии Международного комитета славистов (Гётеборг, 10–14 июня 2013 г.); [отв. ред. М. Нильссон]. Гётеборг: Göteborgs universitet, 2013. 173 с.

16. Соколова С. О. Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові. Київ: Наукова думка, 2003. 284 с.

17. Сучасна українська літературна мова / за заг. ред. А. П. Грищенка. Київ: Вища школа, 1997. 493 с.

18. Уфимцева А. А. Типы словесных знаков. Москва: Наука, 1974. 206 с.

19. Паяр Д. К теории перфективизации. *Логический анализ языка: Проблемы интенциональных и прагматических контекстов*. Москва: Наука, 1989. С. 269–292.

20. Холодович А. А. Проблемы грамматической теории. Ленинград: Наука, 1979. 304 с.

Вінтонів М.

– доктор філологічних наук, професор кафедри української мови
Київського університету імені Бориса Грінченка

Мала Ю.

– кандидат філологічних наук, методист Вінницького коледжу
будівництва і архітектури Київського національного університету
будівництва і архітектури

УДК 821.161.2.367.2:32(477)

ПОВТОР ЯК ЗАСІБ ЕКСПРЕСІВІЗАЦІЇ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті окреслено вектори дослідження повтору в сучасній лінгвістиці, проаналізовано його функції в українському політичному дискурсі. Розглянуто основні підходи до визначення повтору в сучасній лінгвістиці та встановленню його кваліфікаційних ознак. У сучасній лінгвістиці повтор витлумачують як макрокатегорію, ґрунтовану на повторенні мовних одиниць. Йому притаманні структурно-стилістичний, функційний і семантичний вияви.

Повтор проаналізовано за такими основними класифікаційними ознаками як структурно-стилістичне, функційне і семантичне вираження. Простежено його експліцитні та імпліцитні вияви в українських публіцистичних текстах.

Ключові слова: повтор, редуплікація, стилістична фігура, політичний дискурс.

Вінтоніє М.

– доктор філологічних наук, професор кафедри українського
язика Київського університету імені Бориса Грінченка